

temeljiti na detaljnim kontekstualizacijama koje mogu ponuditi upravo društvene i humanističke znanosti. U tom smislu studije prezentirane u zborniku kvalitetno demonstiraju njihov analitički potencijal.

Riječ je o aktualnom, kvalitetnom i korisnom svesku. Naime, nuklearna energetika je sve češće u fokusu debata o energetske tranziciji i klimatskim promjenama jer nuklearni reaktori ne ispuštaju stakleničke plinove i imaju dugi vijek. S obzirom na geopolitički trenutak u kojem se našla Europska unija, s rastućim cijenama energije zbog rata u Ukrajini i inflacije, knjiga na pristupačan način objašnjava zašto je važno pogledati u prošlost da bi se shvatio trenutni prijekor između pronuklearne Francuske i antinuklearne Njemačke koja je *de facto* razmontirala svoj nekada moćni nuklearni energetski sektor. Naposljetku, autori su tekstova multi- i transdisciplinarnom širinom svojih analiza obradili jednu temu kojom se društvene i humanističke znanosti možda i ne bave koliko bi se trebale baviti (pogotovo na postjugoslavenskom prostoru).

Naime, zbornik analizira slučaje država poput Danske ili Austrije, koje su odustale od nuklearne opcije pod pritiskom informirane javnosti. Pri tome je Austrija čak sagradila nuklearnu elektranu Zwentendorf, no nije ju pustila u funkciju prije referendumu. S druge strane, specifičan slučaj bivše SFRJ nigdje se ne spominje, a riječ je o upravo zanimljivom primjeru za analizu jer je imala ambiciozan nuklearni energetski program, s ozbiljnim resursima uložena u njegovo ostvarenje. Specifičnosti jugoslavenske unutrašnje politike 1980-ih, ekonomska kriza i moment Černobila osigurali su da sve ostane samo na jednoj realiziranoj nuklearnoj elektrani. Riječ je, naravno, o Krškome, koji je historiografski zanimljiv slučaj, ali i aktualan primjer transnacionalnog karaktera nuklearne energije. Imajući u vidu studije prezentirane u zborniku, jasno je kako je Krško specifičan, pa i jedinstven slučaj s obzirom na činjenicu da je u zajedničkom vlasništvu dviju suverenih država, Slovenije i Hrvatske. Kako je reaktor u Krškome upravo dobio okolišnu suglasnost nadležnih tijela u Sloveniji za nastavak rada do 2043, riječ je o primjeru koji će itekako zadržati svoju aktualnost, pogotovo ako se klimatske promjene ubrzaju, a obnovljivi izvori energije ne pokažu trajnim rješenjem za postizanje priželjkivane, CO₂ neutralne budućnosti.

Vedran Muić

Bečka škola

Terenska nastava studenata povijesti: Beč, 16. – 18. 9. 2022.

Spletom nesretnih okolnosti dugo odgađana terenska nastava u sklopu kolegijâ *Povijest Habsburške Monarhije u 19. stoljeću* i *Kultura putovanja u Hrvatskoj između dva svjetska rata* konačno se odvila sredinom rujna 2022. Čitav autobus studenata i nekolicine profesora s Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu (a to su Tomislav Galović, Maja Tabak Demo, Zvezdana Sikirić Assouline, Filip Šimetin Šegvić i Ivica Šute) zaputio se 16. rujna put Beča, grada koji je tako dugo utjecao na tijek hrvatske povijesti da ga je za (budućeg) povjesničara važno promotriti neposredno i izbliza.

Grad smo prošli fokusirajući se na za njega znamenita tri povijesna razdoblja. Kroz rani novi vijek Beča i Kahlenberga (ali i mnoge zanimljivosti, poput povijesti poznate *Sacher torte*) provela nas je profesorica Zvezdana Sikirić Assouline, pročelnica Odsjeka za povijest (u ak. g. 2021/2022). Profesor Filip Šimetin Šegvić upoznao nas je s bečkim „dugim 19. stoljećem“, s posebnim osvrtom na gradnju Ringa i *fin de siècle*. Rušenje kolosalnih bečkih zidina te konstrukcija *Ringstrasse*a na njihovu mjestu, političke zavrslame i revolucija 1848/1849 te snalaženje stare Monarhije u novom vremenu, ali i intelektualni, kulturni i društveni život tog razdoblja bile su također teme o kojima smo slušali prilikom obilaska stare carske prijestolnice. Konačno, uz vodstvo profesora Ivica Šute promatrali smo Beč najnovijeg razdoblja – preobrazbe koje je doživio nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije, jednako kao i njegov život za vrijeme okupacijskih zona i hladnoga rata. Epoha koja je slijedila nakon 1918. bila je dramatična za austrijsku povijest jer se iz velikog središta višedržavnog i multinacionalnog Carstva Beč prvi put pretvorio u glavni grad samo jedne nacije u nastanku i male zemlje, u novom republičkom uređenju države. Od socijaldemokratskih projekata, kršćanskosocijalne realnosti, građanskog rata sve do aneksije od strane Hitlerova Trećeg Reicha te ponovne uspostave Druge Republike koja se nalazila na razmeđu novonastale hladnoratovske situacije, isprepleteni tragovi prošlosti svakim su nam korakom dokazivali kako jedan grad koji i danas živi kao organska cjelina ne možemo promatrati u dijelovima, fokusirajući se isključivo na jedno razdoblje ili okolnost.

Nakon višesatne vožnje iz Zagreba, u Beč smo stigli oko 11 sati. Ne obazirući se na kišu, krenuli smo obilaziti grad: odmah smo stigli na Heldenplatz (Trg heroja), koji se prostorno nalazi ispred, odnosno nadovezuje se na palaču Hofburg, a izuzetno je važno sjecište austrijske i habsburške povijesti – *mjesto pamćenja* koje povezuje figure povijesti, poput Franje I, Napoleona, Karla Rennera ili Hitlera. Monumentalno zdanje Hofburga obuhvaća čitav kompleks koji je od ranog novog vijeka nastajao stoljećima kao sjedište habsburške vlasti, a konačan izgled duguje kasnom 19. stoljeću, vremenu carevanja Franje Josipa; ipak, najdublji trag ostavila je arhitektonska djelatnost Fischera von Erlacha, iako nije bilo moguće posjetiti (radi renovacije) carsku dvorsku knjižnicu. Unutar samog kompleksa nalaze se dva vrlo bogata muzeja: carska riznica i muzej carice Elizabete. Loosova „kuća bez obrva“ (*Haus am Michaelerplatz*) nalazi se tik do palače i svjedoči o radikalnim promjenama u arhitekturi kojih je Beč bio poprište oko 1900. Dalje smo se uputili Ringom, zastajući pored znamenitih građevina poput zgrade Parlamenta ili Opere (*Staatsoper*), na Maria-Theresien-Platzu ili Stadtgartenu, čuli i o poznatim bečkim kavanama te došli do Stephanplatzu i veličanstvene gotičke katedrale kojom je obilježen.

Popodnevni dio prvog dana obilaska bio je posvećen vodstvu kroz Bečko sveučilište. Ondje je grupu dočekao doc. Martin Scheutz u ime Sveučilišta, odnosno Instituta za istraživanje austrijske povijesti. Monumentalnu zgradu Sveučilišta svečano je otvorio car Franjo Josip 1884, a dizajnirao ju je poznati bečki arhitekt Heinrich Ferstel. U 19. stoljeću tradicionalno je bila akademski dom i raznim hrvatskim studentima. Među njima su se ondje u jednome trenutku nalazili i velikani poput Strossmayera, Gaja, Meštrovića, Vatroslava Jagića i drugih. Važnost Bečkog sveučilišta za hrvatsku intelektualnu povijest teško je prenaglasiti, spomenimo samo poglede *Jung-Wiena* koje su u Hrvatsku dospjele upravo zahvaljujući studentima Sveučilišta. Posebno nas se dojmila svečana dvorana, čiji su strop nekada krasile kontroverzne slike Gustava Klimta koje su stradale tijekom Drugog svjetskog rata, ali je sada dvorana restaurirana. Grupe su posjetile i najveću, modernu dvoranu u kojoj se drže predavanja, gdje je nekoliko stotina sjedećih mjesta.

Idući dan započeo je posjetom i obilaskom *Heeresgeschichtliches Museum* (Muzeja vojne povijesti Austrije). Muzej sadrži obilatu zbirku vojne opreme, karata i memorabilija, koja seže od razdoblja Tridesetogodišnjeg rata pa sve do najnovijeg vremena. Nalazi se u kompleksu koji je i sâm važan za vojnu povijest grada, to jest u bivšem bečkom Arsenalu. Ta je zgrada, među ostalim, poslužila i kao utočište carskim trupama koje su se borile protiv bukteće revolucije 1848. Unutar zaista impresivnog izložbenog prostora mogu se pronaći artefakti poput oružja i oklopa koji su se koristili u protuturskim ratovima, odora cara Franje Josipa, raznih zastava i propagandnih plakata, ali i odore i automobila u kojem se nalazio Franjo Ferdinand za vrijeme atentata u Sarajevu. Uz to smo pregledali i prigodnu izložbu oklopnih vozila, tj. tenkova iz čitavog 20. stoljeća koja je priređena privremeno u sklopu vanjskih objekata muzeja. Nakon toga nastavio se naš obilazak grada, iz čega ćemo izdvojiti dvorac Belvedere iz 18. stoljeća – poznatu rezidenciju Eugena Savojskog, *Secessionsgebäude* (Zgradu secesije) i Karlsplatz, na kojem smo zastali pored postaje gradske željeznice, zgrade koju je projektirao arhitekt Otto Wagner krajem 19. stoljeća. Bila je to prilika da se upoznamo ne samo s raznim filozofijama arhitekture toga razdoblja već i s povijesti bečkog urbanog planiranja.

Jedan od kontroverznijih spomenika koji smo obišli svakako je *Heldendenkmal der Roten Armee* (Spomenik herojima Crvene armije). Otkriven 19. kolovoza 1945, rijedak je ostatak utjecaja koji je na Beč (i mladu Drugu Republiku Austriju) imao Sovjetski Savez. Naime, ne treba zaboraviti da je upravo Treći ukrajinski front Crvene armije zauzeo Beč u proljeće 1945. Samim time, istočna Austrija, ali i dijelovi Beča potpali su pod sovjetsku okupacijsku zonu (centar Beča bio je proglašen internacionalnom zonom te su se na vlasti države savezničke sile izmjenjivale svakih mjesec dana) sve do 1955. i Državnog ugovora koji je definirao neutralni status Austrije. Spomenik je često bio poprište vandalizma i izraza nezadovoljstva Bečana, a samim time i mjesto na kojem su se slale političke poruke. Tako i danas u pozadini spomenika dominira na obližnjem zidu naslikana ukrajinska zastava.

Nakon toliko hodanja, zaslužili smo ručak na Naschmarkt – tržnici koja postoji već od 17. stoljeća, a koja je i danas popularno mjesto za nabavu i objed. Ne treba posebno napominjati da se od velikog izbora malih restorana većina odlučila za tradicionalni *Wienerschnitzel*. Imali smo još vremena razgledati okolne secesijske zgrade, poput *Majolika-haus* već spomenutog Otta Wagnera. Razgled smo nastavili posjetom Karl-Marx-Hofu, spomeniku razdoblju „Crvenog Beča“. Zgrada koja se proteže više od kilometra građena je krajem 1920-ih te pokazuje vrhunac napora poslijeratne vlasti u socijalnoj gradnji, s više od tisuću stanova u tom ogromnom bloku. Radi se o rijetko sačuvanom cjelovitom ostvarenju urbanističkih napora međuratnih planera i političara koji su nastojali dati odgovor na rastuće ekonomske probleme, prenapučenost grada, slabe uvjete življenja radništva itd., pritom misleći i na ideološke motive ili sastavnice koje su činile radnički – „Crveni Beč“ (nomenklatura zgrada, trgova, kipovi, zastave itd.). Jedan od rijetkih ostataka Drugog svjetskog rata u Beču kolosalna je betonska konstrukcija Flakturma, koja se nalazi u Augartenu – našem sljedećem odredištu. Ogromni toranj, konstruiran početkom 1930-ih, služio je kao točka protuzračne obrane *Luftwaffe* od savezničkog bombardiranja te je jedan od triju takvih tornjeva izgrađenih (a bilo ih je planirano još) u Beču. Smješten je na prostoru omiljenoga gradskog vrta, mjesta odmora i gradske dokolice od 18. stoljeća, kada se postupno otvarao za javnost.

Zadnja naša postaja toga dana bilo je brdo Kahlenberg, jedno od omiljenih izletišta Bečana s kojeg se pruža panoramski pogled na čitav grad; tek se uz takav prizor može

zapravo shvatiti njegova prava veličina. Kahlenberg je zanimljiv i kao povijesni lokalitet jer je upravo s njega poljski kralj Jan Sobjeski pokrenuo napad na Osmanlije koje su opsjedale Beč 1683. U čast toga događaja na njemu je podignuta crkva. Spuštajući se niz padine toga brda, poneki studenti, a i svi profesori iskoristili su priliku poslušati staru poslovicu *kad si u Rimu...* i zaputili se u isprobavanje *sturma* – pića koje je najlakše opisati kao stadij među moštom i mladim vinom. To se odvijalo na još jednom kulturnom bečkom prostoru odmora i dokolice, u Grinzingu.

Treći i konačni dan našeg posjeta austrijskoj prijestolnici krenuo je od vjerojatno neprepoznatljivijeg simbola grada – dvorca Schönbrunn. Iako se aktivno koristio i prije, svoj današnji oblik počeo je dobivati krajem 17. stoljeća, kada je obnovljen odlukom Josipa I. Svoj arhitektonski pečat dao je neizostavni Fischer von Erlach, ali i Nicolaus Pacassi. Ljetna rezidencija obitelji Habsburg impresivan je kompleks koji sadrži, osim glavne palače, i mnogo okolnih zgrada, parkova i drugih mjesta za razonodu. Tako, primjerice, osim impresivnog francuskog vrta, botaničkog vrta, sadrži i zoološki vrt (*Tiergarten*), podrijetlom iz 18. stoljeća. Sama palača, napravljena u rokoko stilu, ima u sebi impresivan broj od oko 1400 soba, a razgledava se u turama s elektroničkim vodičem. Spoj tristotinjak godina povijesti arhitekture, hortikulture, umjetnosti i ostalih grana vidljiv je u cijelom kompleksu Schönbrunna te predstavlja jedinstvenu atrakciju u kojoj se može pratiti kasnija povijest habsburške kuće, carskog ukusa i umjetnosti.

Iduća postaja bila je *Kaisergruft* (carska kriptu) koja se nalazi unutar skromne (za carske standarde) Kapuzinerkirche. Kriptu je posljednje počivalište pripadnika dinastije Habsburg još od početka 17. stoljeća, kada su se u njoj sahranili car Matija Habsburg i njegova supruga Ana. U njoj počiva oko 150 pokojnih Habsburgovaca, među kojima i istaknuta imena kao što su Marija Terezija, Franjo Josip i carica Elizabeta, Otto von Habsburg i drugi. Posljednji pokop bio je upravo onaj Otta von Habsburga, uz tradicionalnu ceremoniju: pogrebna procesija kuca na vrata crkve i najavljuje pokojnika. Kapucinski fratri odgovaraju da pokojnika „ne poznaju“ prva dva puta, kada biva najavljen uza sve svoje titule te mu vrata otvaraju tek kada ga se najavi kao „ime, smrtnika i grešnika“. Ostatak popodneva bio je prepušten za razgledavanje po slobodnom izboru studenata, što su autori ovog teksta iskoristili za posjet carskoj riznici (*Kaiserliche Schatzkammer*), koja se nalazi u kompleksu palače Hofburg. Riznica predstavlja kolekciju najvrednijih predmeta dinastije Habsburg, prikupljenih za vrijeme njihove dugačke vladavine. Mogu se vidjeti neprocjenjiva blaga poput krune Svetog Rimskog Carstva, austrijske carske krune, vladarske ceremonijalne odjeće, kolijevke mladog Napoleona II („Orlića“), smaragda *Unguentarium*, „relikvija“ svetog koplja i nebrojene druge. Ostala mjesta koja su zaintrigirala naše kolege bile su bečke katakombe, *Kunsthistorisches Museum* (Muzej povijesti umjetnosti), *Sisi Museum*...

Kasnog popodneva krenuli smo prema Zagrebu s mjesta koje smo i prvo vidjeli u Beču, Heldenplatzu, s divnim slikama jednog impresivnoga grada u glavi, mnogo novih znanja i zahvalni za mogućnost sudjelovanja na ovoj terenskoj nastavi, te smo u večernjim satima stigli natrag u Zagreb. Teško bi bilo u kratkom tekstu sažeti sve viđeno u gradu kulturnog i povijesnog bogatstva kao što je Beč, no, jednako tako, teško možemo reći da smo unatoč neumornom obilasku znamenitosti tek malo više no zagreblji površinu svega onog što takav grad može ponuditi.

Ivan Buljević i Antea Tokić

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

55

BROJ 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

 FF press

ZAGREB 2023.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 55, broj 2

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Domagoj Tončinić

Glavna urednica / Editor-in-Chief

Inga Vilogorac Brčić

Izvršna urednica / Executive Editor

Kornelija Jurin Starčević

Uredništvo / Editorial Board

Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Marijan Premović (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien),
Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo),
Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),
Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),
Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

Tisak / Printed by

Tiskara Zelina d.d.

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrčak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*